

HET GELUK IS MET DE DAPPEREN

OVERWIN ANGST EN LEID
EEN MOEDIGER LEVEN

RYAN HOLIDAY

De vier deugden

Lang geleden kwam Hercules bij een tweesprong. Op een stille weg in het heuvelachtige Griekenland, in de schaduw van knoestige pijnbomen, maakte de beroemde held uit de Griekse mythologie kennis met zijn lot.

Waar het precies was of wanneer, dat weet niemand. We lezen erover in de verhalen van Socrates. We zien het terug in de prachtigste kunst uit de renaissance. We kunnen zijn ontlukende energie, zijn stevige spierballen en zijn angst voelen als we naar de klassieke cantate van Bach luisteren. Als John Adams zijn zin had gekregen in 1776, zou Hercules op de tweesprong vereeuwigd zijn op de officiële stempel van de zojuist opgerichte Verenigde Staten.

Want op die plek, voordat de man wereldberoemd zou worden, voor zijn twaalf werken, voordat hij de wereld had veranderd, kreeg Hercules te maken met een lastige situatie, een die zijn leven voorgoed zou veranderen.

Welke richting zou hij kiezen? Waar zou hij naartoe gaan? Dat is waar het in dit verhaal om draait. Alleen, onwetend en onzeker als hij was, wist Hercules het net zoals zovelen niet.

Waar de weg zich splitste, stond een knappe godin die hem elke verleiding aanbood die hij maar kon bedenken. Gehuld in een mooie jurk, bood ze hem een gemakkelijk leven aan. Ze

zwoer dat hij nooit meer te maken zou krijgen met begeerte, ongeluk, angst of pijn. Volg mij, zei ze, en al je wensen zullen worden vervuld.

Op het andere pad stond een streng kijkende godin in een zuiver wit gewaad. Ze riep hem op zachtere toon. Ze beloofde geen beloningen, behalve het soort beloningen dat je kreeg na hard werken. Het zou een lange reis zijn, zei ze. Er zouden opofferingen gevraagd worden. Er zouden enge momenten zijn. Maar het was een reis die paste bij een god. Het zou van hem de persoon maken tot wie zijn voorvaderen hem graag wilden zien uitgroeien.

Was dit echt? Is het waargebeurd?

Doet het ertoe als het slechts een legende is?

Ja, want dit is een verhaal dat over ons gaat.

Over ons dilemma. Over onze eigen tweespiong.

Voor Hercules was het een keuze tussen ondeugd en deugd, de gemakkelijke en de moeilijke weg, het pad waarover veel werd gelopen en het pad dat minder mensen kozen. We krijgen allemaal te maken met deze keuze.

Hercules aarzelde slechts even en koos toen de weg waardoor zijn leven een grote wending nam.

Hij koos voor deugd.

‘Deugd’ kan ouderwets lijken. Toch kan deugd, *arete*, worden vertaald als iets heel eenvoudigs en tijdloos: uitmuntendheid. Moreel, lichamenlijk, geestelijk.

In de oudheid bestond deugd uit vier belangrijke onderdelen.

Moed.

Zelfbeheersing.

Rechtvaardigheid.

Wijsheid.

Keizer en filosoof Marcus Aurelius noemde ze de ‘maatstaven

van goedheid'. Miljoenen kennen ze als de kardinale deugden, vier bijna universele idealen die door het christendom en het merendeel van de westerse filosofie zijn overgenomen. Maar ook in het boeddhisme, hindoeïsme en bijna elke andere filosofie die je maar kunt bedenken, worden ze zeer hooggeschat. Zoals C.S. Lewis uitlegde, heten ze niet 'kardinaal' omdat ze door de kerkelijke autoriteiten worden opgelegd, maar omdat ze afstammen van het Latijnse *cardo*, dat as of spil betekent.

Deze deugden zijn cruciaal. Zij vormen de spil van het goede leven.

Ze vormen ook het onderwerp voor dit boek en voor deze reeks.

Vier boeken.* Vier deugden.

Eén doel: je helpen kiezen...

Moed, dapperheid, standvastigheid, eer, opoffering...

Zelfbeheersing, gematigdheid, kalmte, evenwichtigheid...

Rechtvaardigheid, eerlijkheid, dienstbaarheid, kameraadschap, goedheid, vriendelijkheid...

Wijsheid, kennis, scholing, waarheid, zelfreflectie, rust...

Dit zijn deugden die belangrijk zijn als je in elk opzicht een eervol, roemrijk en uitstekend leven wilt leiden. Karaktereigenschappen die John Steinbeck zo treffend omschreef als 'plezierig en gewenst door de eigenaar [ervan]. Ze zorgen ervoor dat hij daden verricht waarop hij trots en waarover hij tevreden kan zijn.' Maar de 'hij' hier heeft betrekking op iedereen. Er bestond geen vrouwelijke variant van het woord *virtus* in Rome. Deugd was niet mannelijk of vrouwelijk, het woord bestond gewoon.

Dat is nog steeds zo. Het maakt niet uit of je een man of een

* Dit is het eerste boek.

vrouw bent. Het maakt niet uit of je lichamenlijk sterk bent of ontzettend verlegen, een genie of slechts redelijk intelligent. Om het juiste te doen heb je bijna altijd moed nodig, net zoals discipline onmogelijk is zonder de wijsheid die je zegt wat de moeite waard is om te kiezen. Wat voor zin heeft moed als hij niet wordt toegepast voor rechtvaardigheid? Wat voor zin heeft wijsheid als ze ons niet bescheidener maakt?

Noord, oost, zuid, west: de vier deugden zijn als een soort kompas (er is een reden dat de vier windrichtingen op een kompas de 'kardinale richtingen' worden genoemd). Ze leiden ons. Ze laten ons zien wie we zijn en wat echt is.

Aristoteles omschreef deugd als een soort ambacht, iets wat je kunt najagen, net zoals iemand de beheersing van een beroep of vaardigheid najaagt. 'We worden bouwers door te bouwen, en we worden harpisten door de harp te bespelen,' schreef hij. 'Op dezelfde manier kunnen we rechtvaardig worden door rechtvaardige daden te verrichten, zelfbeheersing verwerven door beheerst te handelen, dapper worden door dapper te handelen.'

Deugd is iets wat we doen.

Het is iets waarvoor we kiezen.

Niet één keer, want de tweesprong waarop Hercules zich bevond was geen eenmalige gebeurtenis. Het is een dagelijkse uitdaging, een waarmee we niet slechts één keer maar constant, herhaaldelijk te maken krijgen. Zullen we egoïstisch of onbaatzuchtig zijn? Dapper of bang? Sterk of zwak? Wijs of dom? Zullen we een goede gewoonte aanleren of een slechte? Moedig zijn of juist laf? Onwetend zijn of een nieuw idee onderzoeken?

Hetzelfde blijven... of groeien?

De gemakkelijke weg of de juiste weg?

Inleiding

Er is niets in het leven zo onmogelijk dat je het niet kunt doen. Je hele leven moet je leven als een heldendaad.

– LEO TOLSTOI

Er is niets wat we meer prijzen dan moed, en toch is er niets wat schaarser is.

Is dat nu eenmaal hoe het werkt? Dat dingen geprezen worden omdat ze zeldzaam zijn?

Dat kan.

Maar moed – de eerste van de vier kardinale deugden – is geen kostbare edelsteen. Het is geen diamant, een product van een eindeloos proces dat miljarden jaren duurt. Het is geen olie, die uit de aarde moet worden opgepompt. Het gaat hier niet om een beperkte hulpbron, willekeurig uitgedeeld door het lot of beschikbaar voor slechts enkelen.

Nee. Het is iets veel eenvoudigers. Het is duurzaam. Het is iets wat we allemaal à la minute kunnen gebruiken. Bij grote of kleine kwesties. Materieel. Moreel.

De mogelijkheden om moedig te zijn, zijn onbegrensd en doen zich zelfs dagelijks voor, op het werk, thuis, overal.

En toch blijft moed zo zeldzaam.

Waarom?

Omdat we bang zijn. Omdat het gemakkelijker is om ons erbuiten te houden. Omdat we aan iets anders werken en nu niet het goede moment is. ‘Ik ben geen soldaat,’ zeggen we, alsof vechten op het slagveld de enige vorm van moed is die de wereld nodig heeft.

We houden ons liever aan wat veilig is. Ik? Heldhaftig? Dat lijkt egocentrisch, belachelijk. We laten het aan een ander over, iemand die geschikter en beter getraind is, iemand die minder te verliezen heeft.

Dat is begrijpelijk, zelfs logisch.

Maar als iedereen zo denkt, waar blijven we dan?

‘Moet men duidelijk maken,’ zei de schrijver en Sovjet-dissident Aleksandr Solzjenitsyn, ‘dat al in de oudheid een afname van moed werd beschouwd als het eerste symptoom van het einde?’

Daartegenover staat dat de belangrijkste momenten in de geschiedenis van de mens allemaal één ding gemeenschappelijk hebben, of het nu de maanlanding of het verkrijgen van burgerrechten betreft, de slag bij Thermopylae of kunst in de renaissance: de moed van gewone mannen en vrouwen. Mensen die deden wat gedaan moest worden. Mensen die zeiden: ‘Als ik het niet doe, wie doet het dan wel?’

MOED IS MOED IS MOED

Er is lang gedacht dat er twee soorten moed waren, namelijk lichamelijke en morele. Lichamelijke moed is een ridder die ten strijde trekt. Het is een brandweerman die een brandend gebouw binnenstormt. Het is een ontdekkingsreiziger die naar de Noordpool reist en de elementen trotseert.

Morele moed is de klokkenluider die machtige belangen aan de kaak stelt. Het is degene die de waarheid vertelt en zegt wat niemand anders durft te zeggen. Het is de ondernemer die voor zichzelf begint tegen alle verwachtingen in.

De krijgshaftige moed van de soldaat en de mentale moed van de wetenschapper.

Maar je hebt er geen filosoof voor nodig om te zien dat deze moed eigenlijk dezelfde is.

Er bestaan geen twee soorten moed. Er is er slechts één. Het soort waarbij je je nekt uitsteekt. In sommige gevallen zelfs letterlijk, misschien wel met dodelijke afloop. In andere gevallen is het figuurlijk of financieel.

Moed is risico nemen.

Moed is opoffering...

... toewijding

... volharding

... de waarheid

... vastberadenheid.

Als je iets doet wat anderen niet willen of kunnen doen. Als je iets doet waarvan mensen denken dat je het niet moet of mag doen. Anders is het geen moed. Je moet iets of iemand trotseren.

Toch blijft moed iets wat moeilijk te omschrijven valt. We herkennen het als we het zien, maar het is moeilijk om het te zeggen. Daarom is het doel van dit boek niet om definities te geven. Moed is zeldzamer dan een zeldzame edelsteen, iets wat we tegen het licht moeten houden zodat we het vanuit vele hoeken kunnen bekijken. Door naar de vele facetten te kijken, de volmaaktheden en onvolmaaktheden, kunnen we een idee krijgen van de waarde van het geheel. Elk van deze gezichtspunten geeft ons een beetje meer inzicht.

Maar we doen dit natuurlijk niet om deugd in abstracte zin

te begrijpen. Ieder van ons heeft te maken met zijn of haar eigen tweesprong zoals Hercules. Misschien zijn we een politicus. Misschien hebben we iets onethisch op het werk zien gebeuren. Misschien zijn we ouders die hun kinderen goed proberen op te voeden in een angstaanjagende wereld vol verleidingen. Misschien zijn we een wetenschapper die een controversieel of onorthodox idee najaagt. Misschien hebben we een idee voor een nieuw bedrijf. Misschien zijn we een gewone soldaat in de infanterie op de vooravond van een veldslag. Of een sporter die de grenzen van het menselijk kunnen gaat overschrijden.

Al deze situaties vragen om moed. Echte moed. Nu, op dit moment. Hebben we die? Zullen we de telefoon opnemen als hij overgaat?

‘Alle mensen,’ zei Winston Churchill, ‘krijgen in hun leven te maken met dat speciale moment waarop ze figuurlijk op de schouder worden getikt en de kans krijgen om iets heel speciaals te doen, iets wat uniek voor hen is en bij hun talenten past. Hoe erg zou het zijn als dat moment hen overvalt zonder dat ze er de juiste vaardigheden voor hebben, terwijl dat hun moment had kunnen zijn om te stralen.’

Het is accurater om te zeggen dat het leven veel van dit soort momenten kent, veel van zulke tikjes op de schouder.

Churchill moest een moeilijke jeugd met afstandelijke ouders doorstaan. Er was moed voor nodig om de leraren die dachten dat hij dom was te negeren. Om als jonge oorlogscorrespondent te vertrekken, gevangen te worden genomen en vervolgens ternauwernood te ontsnappen. Er is moed voor nodig om je kandidaat te stellen voor het parlement. Er was moed voor nodig om als schrijver te blijven publiceren. Er was de beslissing om van politieke partij te veranderen. Om te gaan vechten in de Eerste Wereldoorlog. De verschrikkelijke jaren in de politieke

jungle toen de publieke opinie zich tegen hem keerde. Daarna was er de opkomst van Hitler en het feit dat hij alleen stond tegen het nazisme; dat was een van zijn grootste daden. Maar er was ook de moed om door te gaan toen hij ondankbaar uit de politiek werd gezet, terug de jungle in, en de moed om nog een keer terug te komen. De moed om op oudere leeftijd schilderen op te pakken en zijn werk in de openbaarheid te brengen. Om Stalin en het IJzeren Gordijn het hoofd te bieden enzovoort, enzovoort.

Waren er in zijn leven ook momenten dat het hem aan moed ontbrak? Dat hij fouten maakte? Dat hij kansen niet pakte? Ongetwijfeld. Maar laten we naar de moedige momenten kijken en ervan leren, in plaats van ons te richten op de tekortkomingen van de ander zodat we die van onszelf kunnen goedpraten.

In het leven van alle groten der aarde zien we dezelfde thema's terugkeren. Er was een doorslaggevend moment van moed, maar er waren ook vele kleinere momenten. Rosa Parks in de bus was moedig... maar er was ook moed nodig om als zwarte vrouw tweeënveertig jaar in het Zuiden van de Verenigde Staten te leven zonder de hoop te verliezen, zonder verbitterd te raken. De moed om haar rechtszaak over rassenscheiding door te zetten was in wezen dezelfde moed die ze opbracht in 1943, toen ze lid werd van de burgerrechtenbeweging NAACP, waar ze openlijk zou gaan werken als secretaresse, en in nog hogere mate in 1945, toen ze zich succesvol inschreef om te kunnen stemmen in Alabama.

Geschiedenis wordt geschreven met bloed, zweet en tranen, in de eeuwigheid gegrift door de stille volharding van moedige mensen.

Mensen die opstonden (of gingen zitten)...

Mensen die vochten...

Mensen die het risico namen...

Mensen die hun mond opendeden...

Mensen die het probeerden...

Mensen die hun angst overwonnen, die moedig handelden en in sommige gevallen heel kort dat hogere bestaansniveau bereikten. Ze werden in de eregalerij opgenomen als gelijken.

Moed doet in verschillende mate een beroep op ieder van ons, op verschillende tijden, in verschillende vormen. Maar het komt altijd van binnenuit.

Eerst wordt aan ons gevraagd om boven onze angst en lafheid uit te stijgen. Daarna worden we opgeroepen om dapper te zijn, de elementen te trotseren, de tegenstand, onze beperkingen. Tot slot worden we aangezet tot heldendaden, misschien slechts op één enkel schitterend moment waarop we gevraagd worden om iets te doen voor een ander in plaats van onszelf.

Ongeacht de roep die je nu hoort: wat het belangrijkste is, is dat je die roep beantwoordt. Wat belangrijk is, is dat je hem volgt.

In een lelijke wereld is moed prachtig. Hij zorgt ervoor dat er mooie dingen bestaan.

Wie zegt dat moed zeldzaam moet zijn?

Je hebt dit boek opgepakt omdat je weet dat hij dat niet is.

DEEL 1
ANGST

Al wacht na dit oord van toorn en smart
Slechts de gruwel van de schaduw mij
En al zijn de jaren nog zo hard
Ik ben en blijf van wanhoop vrij.

– WILLIAM ERNEST HENLEY

Welke krachten werken moed tegen? Wat maakt iets wat zo geprezen wordt zo zeldzaam? Wat weerhoudt ons ervan om te doen wat we kunnen en zouden moeten doen? Hoe ontstaat lafheid? Door angst. *Phobos*. Het is onmogelijk om een vijand te verslaan die je niet begrijpt, en angst (in alle vormen, van doodsangst tot apathie, van haat tot risico's vermijden) is de vijand van moed. We strijden tegen angst. Dus we moeten angst bestuderen, er bekend mee raken, de oorzaken en symptomen ervan begrijpen. Daarom bouwden de Spartanen tempels voor de angst. Om de angst

dichtbij te houden. Om de macht ervan te zien. Om angst af te weren. Dappere mensen zijn niet zonder angst, geen enkel mens is dat. Het is eerder zo dat deze mensen erboven uit weten te stijgen en hem in de hand weten te houden, en dat maakt hen zo bijzonder. In feite is het zo dat grootsheid onmogelijk is zonder boven je angst uit te stijgen. Over lafaards wordt namelijk niet geschreven. Niets is over hen bekend. Geen van hen wordt bewonderd. Noem iets goeds waarvoor niet minstens een paar moeilijke seconden van dapperheid nodig waren. Dus als we graag groots willen zijn, moeten we eerst leren hoe we onze angst kunnen overwinnen, of althans, hoe we erboven uit kunnen stijgen op belangrijke momenten.

De roep die we vrezen...

Voordat ze beter wist, kende Florence Nightingale geen angst. Er bestaat een tekeningetje van haar als klein kind. Een tante legde Florence vast terwijl ze met haar moeder en zus aan het wandelen was. Ze was zo'n vier jaar oud.

Haar oudere zus houdt de hand van haar moeder stevig vast. Ondertussen 'banjerde' Florence 'onafhankelijk in haar eentje rond' met dat prachtige onschuldige zelfvertrouwen dat sommige kinderen hebben. Ze hoefde niet veilig te zijn. Het kon haar niets schelen wat anderen dachten. Er viel zoveel te zien. Zoveel te ontdekken.

Maar helaas was deze onafhankelijkheid niet van blijvende aard.

Misschien dat iemand haar vertelde dat de wereld een gevaarlijke plek was. Misschien was het de onzichtbare maar verpletterende druk van de tijd waarin ze leefde, waarin meisjes zich op een bepaalde manier moesten gedragen. Misschien was het de luxe van haar bevoorrechte bestaan, waardoor ze minder goed beseftte waartoe ze in staat was.

Iedereen heeft wel een keer een soortgelijk gesprek gehad waarin een volwassene ons het wrede onrecht aandoet (hoe goed hij het ook bedoelt) onze kleine zeepbel door te prikken. Hij denkt dat hij ons voorbereidt op de toekomst, terwijl de

volwassene ons eigenlijk zijn eigen angsten en beperkingen opdringt.

De prijs die we hiervoor betalen is hoog. En het berooft de wereld van zoveel moed.

Dat gebeurde bijna ook bij Florence Nightingale.

Op 7 februari 1837 – ze was toen zestien – hoorde ze de ‘roep’, zoals ze het later omschreef.

Waarvoor? Waarheen? En hoe?

Het enige wat ze voelde was dat er een mysterieus woord van boven was doorgegeven waardoor ze het gevoel had dat er iets van haar werd verwacht. Ze moest zich ‘dienstbaar’ maken, zich aan iets anders wijden dan de levensstijl van haar rijke en gezapige familie, iets anders dan de beperkte en kleurloze rollen die er voor vrouwen in haar tijd waren.

‘Ergens vanbinnen horen we een stem...’ zei Pat Tillman toen hij erover dacht om te stoppen als professioneel American-footballspeler en zich als infanterist bij de US Army Rangers aan te melden. ‘Onze stem leidt ons in de richting van de persoon die we graag willen worden, maar het is aan ons om te bepalen of we de stem volgen of niet. Vaker wel dan niet worden we in een voorspelbare, duidelijke en zo te zien positieve richting gestuurd. Maar af en toe worden we een heel ander pad op gestuurd.’

Je denkt misschien dat een dapper meisje als Florence Nightingale erop was voorbereid om te luisteren naar die stem, maar net als zovelen van ons had ze zich de overtuigingen van haar tijd eigen gemaakt. Ze was een bange tiener geworden die zich geen ander pad kon voorstellen dan dat wat haar ouders voor haar hadden uitgestippeld.

‘Er was een groot landhuis in Derbyshire,’ schreef Lytton Strachey in zijn klassieker *Eminent Victorians*, ‘en er was er nog

een in het New Forest. Er waren verblijven in de wijk Mayfair voor het Londense seizoen en alle schitterende feesten die in Londen werden gehouden. Er waren reizen door Europa met zelfs meer dan het gebruikelijke aantal Italiaanse opera's, en glimpen van beroemdheden in Parijs. Aangezien Florence omringd door zoveel voorrechten opgroeide, was het niet meer dan normaal om aan te nemen dat ze die op waarde zou schatten en haar plicht zou doen in het leven waartoe God haar riep. Met andere woorden, dat ze na een passend aantal dansfeesten en dinertjes zou trouwen met een geschikte jongeman, en daarna nog lang en gelukkig zou leven.'

Acht jaar lang zat die andere, unieke roep diep weggestopt in Florence' gedachten als een groot, onaangeraakt taboe. Ondertussen was ze zich er vaag van bewust dat niet alles klopte in de victoriaanse wereld. De gemiddelde levensverwachting was amper veertig jaar. In veel steden waren de sterftcijfers in het ziekenhuis hoger dan van patiënten die thuis werden verzorgd. In de Krimoorlog, waarin Nightingale zich later zou onderscheiden, stierven achttienhonderd man aan hun verwondingen, op een totaal van zo'n honderdduizend troepen. Meer dan zestienduizend stierven door ziektes, en nog eens dertienduizend hadden voor de rest van hun leven een handicap. Zelfs in vreedstijd waren de omstandigheden verschrikkelijk, en je opgeven om in het leger te dienen was levensgevaarlijk. 'Je kunt net zo goed elk jaar elfhonderd mannen op Salisbury Plain zetten en ze doodschieten,' zei ze eens tegen ambtenaren.

Maar hoe dringend die crisis ook was, hoe snel het aantal mannen dat werd opgeofferd voor het vaderland ook toenam, haar angst was groter.

Er moest servies worden uitgezocht, schreef Strachey. Haar

vader verwachtte dat ze hem voorlas. Ze moest iemand vinden om mee te trouwen. Er moest worden geroddeld. Er was niets te doen, en dat was alles wat een welgestelde vrouw mocht doen: niets.

Door deze banale druk negeerde Florence de roep, omdat ze bang was om deze de bovenklasse te laten binnendringen. Uiteraard hielp ze nu en dan een naaste die ziek was. Ze las boeken. Ze ontmoette interessante mensen, zoals de eerste vrouwelijke arts, Elizabeth Blackwell. Maar toen ze op vijftwintigjarige leeftijd het aanbod kreeg om vrijwilligerswerk te doen in het Salisbury-ziekenhuis, liet ze haar moeder dat in de kiem smoren. In een ziekenhuis werken? Waarom? Ze hadden nog liever dat ze prostituee werd!

Na acht jaar ontkenning volgde er nog een roep. De stem vroeg, iets luider deze keer: ga je je door je reputatie ervan laten weerhouden om anderen te helpen? Dat was precies de angst die ze had: wat zouden mensen er wel niet van denken? Kon ze breken met familieleden die graag wilden dat ze dicht in de buurt bleef? Van een rijke debutante veranderen in een verpleegkundige? Kon ze een roeping volgen waarover ze zo goed als niks wist? Een roeping die in de negentiende eeuw amper bestond? Kon ze doen wat vrouwen eigenlijk niet mochten doen? Zou ze daarin slagen?

Deze angst was sterk, zoals bij iedereen die aan onbekend terrein denkt, die overweegt om zijn of haar leven compleet om te gooien en iets nieuws of anders te gaan doen. Als iedereen tegen je zegt dat je zult mislukken, dat je het bij het verkeerde eind hebt, dan is het moeilijk om daar niet naar te luisteren. Het is een verschrikkelijke paradox: je moet wel gek zijn om niet te horen dat ze je voor gek verklaren.

En wat als ze je een schuldgevoel proberen aan te praten? Als

ze je proberen te straffen? Stel dat je bang bent om mensen teleur te stellen? Dat is waar Nightingale mee te maken kreeg. Ouders die haar ambitie zagen als kritiek op hun eigen gebrek aan ambitie. Haar moeder jammerde dat ze 'zichzelf te schande zou maken', terwijl haar vader tegen haar tekeerging omdat ze verwend en ondankbaar was.

Dit waren pijnlijke leugens die haar diep raakten en waarin ze ging geloven. 'Dokter Howe,' waagde Florence eens te vragen aan Samuel Gridley Howe, arts en echtgenoot van Julia Ward Howe, de auteur van 'Battle Hymn of the Republic', 'denkt u dat het ongepast en onbetamelijk is voor een jonge Engelse vrouw om zichzelf te wijden aan liefdadigheidswerk in ziekenhuizen? Denkt u dat het iets vreselijks is?' Haar vragen waren gevuld met zoveel aannames. Ongepast. Onbetamelijk. Vreselijk.

Ze werd verscheurd vanbinnen. Zocht ze toestemming om haar droom te volgen? Of zocht ze toestemming om hem onvervuld te laten? 'Mijn beste mejuffrouw Florence,' antwoordde Howe, 'het is ongebruikelijk. En in Engeland wordt alles wat ongebruikelijk is gezien als ongepast. Maar ik zeg tegen u: "Ga ervoor" als u een roeping hebt voor die manier van leven. Volg uw inspiratie, en u zult ontdekken dat er niets onbetamelijks of onvrouwelijks is aan het doen van uw plicht opdat anderen er beter van worden. Maak een keuze, hou daaraan vast, waarheen het u ook mag leiden.'

Maar de angst om anders te zijn, om nog meer schuldgevoelens aangepraat te krijgen en nog meer dreigementen te horen, bleef bestaan. Alles was erop gericht om haar thuis te houden, haar te beperken. En zoals zo vaak het geval is, werkte dat, ondanks de expliciete aanmoediging van iemand die ze bewonderde.

‘Wat een vreselijk persoon ben ik dat ik hun geluk wil verstoren,’ schreef Florence in haar dagboek. ‘Wie ben ik om te denken dat hun leven niet goed genoeg is voor mij?’ Haar familie sprak nog amper tegen haar, vertelde ze. ‘Ik werd behandeld alsof ik een misdaad had begaan.’ Jarenlang werkte deze tactiek. ‘Ze kon best voor zichzelf opkomen,’ schreef haar biograaf Cecil Woodham-Smith, ‘maar dat deed ze niet. De banden waarmee ze aan haar familie was verbonden waren flinterdun, maar toch verbrak ze ze niet.’

Nightingale vormde geen uitzondering. Niet in de jaren veertig van de negentiende eeuw, en ook nu niet. Integendeel, bij de heldenreis wordt de ‘roep tot avontuur’ in bijna alle gevallen gevolgd door wat? De weigering om gehoor te geven aan de roep. Omdat het te moeilijk of te eng is, of omdat ze toch echt de verkeerde persoon hebben uitgekozen. Dat is het gesprek dat Nightingale had met zichzelf, niet voor heel even, maar zestien jaar lang.

Angst doet dat met een mens. Angst kan ons bij onze lotsbestemming vandaan houden. Angst kan ons tegenhouden. Verlammen. Miljoenen redenen geven waarom wel of waarom niet.

‘Hoe weinig kun je doen als je bevangen wordt door angst,’ schreef Nightingale later. Een groot deel van de eerste dertig jaar van haar leven was daar het bewijs van. Maar ze wist ook dat er ooit een kort moment was geweest waarop ze niet bang was. Ze moest die kracht in zichzelf weer weten aan te boren. Ze moest op eigen benen gaan staan en gehoor geven aan de roep die ze had gehoord.

Het was een angstaanjagende sprong in het duister. Weglopen van een luxeleventje. Tegen alle conventies ingaan. Al de twijfels en eisen waarmee ze te maken kreeg. Natuurlijk had

dit haar tegengehouden; zovelen van ons worden erdoor tegengehouden. Maar Nightingale liet zich niet langer tegenhouden. Twee weken later waagde ze de sprong.

‘Ik kan geen medeleven of hulp van hen verwachten,’ schreef ze toen ze besloot om los te breken. ‘Ik moet wat dingen nemen, zo min mogelijk, zodat ik in staat ben te overleven. Ik moet ze nemen, want ik zal ze niet krijgen.’

Binnen een jaar richtte ze veldhospitelen op voor de gewonde troepen op de Krim. De omstandigheden waren afgrijselijk. Mannen stierven in de gangen van gebouwen en op het dek van schepen omdat er te weinig bedden waren. Ratten stalen het eten van de borden. Patiënten zaten ineengedoken in ijskoude kamers zonder kleren. Sommige brachten hun laatste momenten op aarde geheel naakt door. Hun rantsoen was onvoldoende, en hun artsen onkundig. Het was alles waarvoor haar ouders haar hadden geprobeerd te beschermen zodat ze er niet door bezoedeld werd. Het was voldoende om zelfs de dapperste ambtenaren weg te jagen.

‘Ik was goed bekend met de behuizing in de ergste delen van de meeste grote steden in Europa,’ legde ze uit, ‘maar ik ben nog nooit in een omgeving geweest die ik kan vergelijken met die van het Barrack Hospital ’s nachts.’ Tegen die tijd was de angst verdwenen. Er was een onwrikbare vastberadenheid voor in de plaats gekomen. Ze financierde de reparaties van het ziekenhuis uit haar eigen zak en ging aan de slag.

Henry Wadsworth Longfellow wist haar heldhaftigheid perfect te vangen in een van zijn gedichten. De sombere, troosteloze gangen van het ziekenhuis steken bij hem scherp af tegen het beeld van Florence Nightingale, die met een opgewekt humeur en een lamp in haar hand van kamer naar kamer ging.

In de Engelse annalen, in al het lang
Herdenken middels woord en zang
Werpt dat licht zijn stralen voort
Door verledens poort.

Een Dame met een Lamp in d'hand
Staat fier in de historie van het land
Een toonbeeld voor altijd
Van heroïsche vrouwelijkheid.

Heldhaftig, punt uit. Dat was alleen mogelijk omdat ze dapper genoeg was om die doodgewone, maar sterke angsten te overwinnen.

Haar werk in de Krim, dat ze deed terwijl de beschietingen doorgingen en ze zelf groot risico liep (zo kreeg ze de malta-koorts, oftewel brucellose, waar ze de rest van haar leven last van bleef houden), vormde de inspiratie voor de oprichting van het Rode Kruis. Haar vernieuwende aanpak, haar pionierswerk achteraf waarmee ze de zorg voor zieken en kwetsbaren systematiseerde – daarvan profiteert nog steeds iedereen die ooit in een ziekenhuis is geweest in de honderdtachtig jaar nadat ze haar eigen weg koos en het pad verliet waar zovelen haar door intimidatie op wilden houden.

Haar moeder had gehuild toen haar dochter voor zichzelf opkwam. ‘We zijn eenden die een wilde zwaan hebben uitgebroed,’ zei ze. Stel je voor dat je moet huilen omdat je kind speciaal blijkt te zijn. Stel je voor dat je in een gezin opgroeit waarin dat gebeurt. Zoals Strachey schreef, had Nightingales moeder het bij het verkeerde eind. Haar dochter was geen zwaan. Ze hadden het leven geschonken aan een adelaar. Ze had er lang over gedaan om te worden uitgebroed, had lange

tijd in het nest doorgebracht, maar toen ze eenmaal uitvloog, was ze onbevreesd.

Wat we in dit leven moeten doen komt van ergens buiten onszelf; het is groter dan wij. We worden allemaal geroepen om iets te zijn. We worden geselecteerd. We worden gekozen... maar kiezen we ervoor om dat lot te accepteren? Of gaan we ervoor op de loop?

Dat ligt aan ons.

Een manier om het verhaal van Nightingale te zien is dat ze jarenlang haar roep om te dienen negeerde. De andere manier is dat ze zichzelf voorbereidde op de missie van haar leven. Het kostte haar tijd om verder te kijken dan alle afleiding en ophef vanuit haar familie en de maatschappij, die haar probeerden te ontmoedigen om te doen wat er gedaan moest worden. Het kostte haar tijd om de vaardigheden te ontwikkelen die ze nodig had om het verplegen van patiënten te veranderen.

In beide versies is angst (en de overwinning ervan) de doorslaggevende strijd in haar bestaan. En zo is het voor iedereen die de wereld heeft veranderd. Alles wat de moeite waard is om te doen is eng. Er is niemand die grootsheid heeft bereikt zonder met zijn of haar eigen twijfels, angsten, beperkingen en demonen te worstelen.

Voor Nightingale bleek deze ervaring vormend. Toen ze zich uiteindelijk op het oprichten van ziekenhuizen en de hervorming van de Britse gezondheidszorg voor militairen en burgers stortte, kreeg ze te maken met enorme tegenwerking. Van de bureaucratie, van de elementen, van de politieke machten die er bestonden. Ze moest meer zijn dan alleen een reddende engel op de ziekenzaal. Ze was kwartiermeester, lobbyist, klokkenluider, activist en administrateur. Doordat ze dit allemaal kon en doorzette, ondanks niet-aflatende en intimiderende tegen-

stand, en geduldig en onvermoeibaar strijd voerde tegen mensen die haar wilden ontmoedigen, was haar werk mogelijk.

Niemand kon haar nog intimideren. Ze liet zich door niemand op de kop zitten.

‘Uw brief is geschreven vanaf Belgrave Square,’ zei ze in een brief waarin ze de Britse staatssecretaris om uitleg vroeg over de oorlog, ‘ik schrijf vanuit een hut op de Krim. Het gezichtspunt is anders.’ Dit kwam van een vrouw die enkele maanden eerder bang was om haar hysterische moeder teleur te stellen. Als een arts – of wie dan ook – tegen haar zei dat iets niet kon worden gedaan, antwoordde ze met rustige autoriteit: ‘Maar het móét worden gedaan.’ En als het niet gebeurde, bijvoorbeeld toen een ziekenhuis waar ze werkte weigerde om katholieken en joden op te nemen, dreigde ze om ontslag te nemen. De boodschap kwam over.

Haar ervaringen met angst hielpen haar om zich te verplaatsen in en te houden van de duizenden gewonde, stervende patiënten die ze verpleegde. ‘Bezorgdheid, onzekerheid, wachten, verwachtingen en angst voor verrassingen brengen een patiënt meer schade toe dan enige inspanning,’ schreef Nightingale. ‘Onthoud dat hij de hele tijd oog in oog staat met zijn vijand, vanbinnen met hem worstelt, lange gesprekken met hem heeft in zijn verbeelding.’ Dit was een strijd die ze van dichtbij had meegemaakt, een waarbij ze kon helpen.

Vandaag ontvangt ieder van ons zijn of haar eigen roep.

Om te dienen.

Om een risico te nemen.

Om de status quo in twijfel te trekken.

Om ergens naartoe te rennen terwijl anderen ervoor weglopen.

Om boven zichzelf uit te stijgen.

Om iets te doen waarvan mensen zeggen dat het onmogelijk is.

Er zullen zoveel redenen zijn waarom dit voelt als de verkeerde keuze. Er zal ongelooflijk veel druk gezet worden om ervoor te zorgen dat we deze gedachten, deze dromen, deze behoefte uit onze gedachten zetten. Afhankelijk van waar we zijn en wat we willen doen, kan de weerstand waarmee we te maken krijgen bestaan uit gewone prikkels... of regelrecht geweld.

Angst zorgt er altijd voor dat je hem voelt.

Laten we angst voorkomen dat we onze roep beantwoorden? Weigeren we te luisteren?

Of kruipen we langzaam maar zeker voorwaarts, zoals Nightingale deed, vermannen we ons, bereiden we ons voor, totdat we er klaar voor zijn om te doen waarvoor we hier op aarde zijn?